

Глава първа.

За произхода, функциите и същността на парите

1.1. Форми на размяна и предимства на парите

Кога са възникнали парите? Отговорът на този въпрос е интригуващ, но е от интерес най-вече за археолозите и антрополозите. Теорията на парите се интересува от това *как* те са възникнали, а не кога. В теорията рядко има единно мнение по въпросите от най-съществено икономическо значение. Парите не правят изключение от това правило. Това, което трудно би могло да се оспори и се приема априори като аксиома е необходимостта от размяна. Съвременната икономика е основана върху *разделението на труда и размяната* – фундаментални принципи, които са общоприети от икономистите.

Разделението на труда и специализацията предполагат размяна, но не са достатъчно условие за възникване на парите. Размяната може да се осъществява чрез *бартер* – директна размяна на една стока срещу друга стока. Но когато специализацията и разделението на труда се задълбочават и придобиват по-големи мащаби, размяната се превръща в *ежедневна практика, в системно и устойчиво явление*. Тогава *недостатъците* на бартера стават видими. Бартерът се превръща в препятствие за стокното производство, т.е. производството на блага не за собствено потребление, а за размяна срещу други блага, от които индивида има нужда, но които се произвеждат от някой друг. Размяната на една стока срещу друга стока изисква *двустранно съвпадение на потребностите* между участниците в подобна сделка и договаряне на *разменното съотношение*, т.е. относителната цена на двете стоки. Това прави *транзакционните разходи* при размяната на благата изключително *високи*.

При бартера, притежателят на една стока предлага да я размени срещу друга стока, от която се нуждае. Той трябва да намери точния партньор, който разполага с търсената стока и едновременно с това има потребност от предлаганата стока от първия. Когато разнообразието от стоки и броя на участниците в търговията нарастват, става много трудно подходящите партньори да се срещнат едновременно на едно и също място. Те трябва да изчакват и вероятно да се запасяват с повече стоки, за да увеличат

шансовете си за успешни сделки. Така са възникнали тържищата, но разходите за откриване на точния контрагент остават високи. Дори проблемът с двустранното съвпадение на потребностите да получи решение, участниците в търговията трябва да договорят съотношението, по което ще разменят стоките. Ако на пазара се търгуват само две стоки е достатъчно едно разменно съотношение. Ако стоките са три, например А, В и С е необходима информация за разменното съотношение между А и В, между А и С, и между В и С. Ако се прибави още една стока, D, относителните цени са 6: между А и В, между А и С, между А и D, между В и С, между В и D, и между С и D. Когато тези стоки станат 10, разменните съотношения са 45, а при 100 различни стоки е необходима информация за 4950 относителни цени. Ако общият брой на търгуваните стоки е n , броят на относителните цени ще бъде:

$$\frac{(n-1) \cdot n}{2}$$

Системната размяна е *предпоставка* за възникване на парите, но от своя страна ползването на парите улеснява размяната и разширява допълнително възможностите за специализация и разделение на труда. Благодарение на парите, специализацията придобива размери, които са немислими при бартера, а нейните колосални мащаби днес са видими за всички. Известно е, че специализацията съдейства за реализиране на значителни икономии при производството на богатата, увеличава производителността и е основен двигател на икономическия растеж.

Подобна логика на изложението очертава най-общите контури на една теоретична представа за необходимостта от парите. Недостатъците на бартера се преодоляват чрез парите. Защо това е така и кои, по-конкретно, са *предимствата на парите*?

- Парите решават проблема с двустранното съвпадение на потребностите, като превръщат размяната на стоките от пряка в косвена. При бартера всяка сделка е *едновременно* покупка и продажба. Парите са *междинен посредник*, който разделя акта на покупката от акта на продажбата както по време, така и по място. Всеки участник в търговията действа или *само* като продавач (продава своите стоки срещу пари) или *само* като купувач (купува желаните стоки срещу пари). И продавачите, и купувачите могат да сключват

сделки там, където условията за търговия са най-благоприятни, и да избират най-изгодния за тях момент за покупка или продажба.

- Парите улесняват установяването на относителните цени. Не е нужно да се съпоставят разменните съотношения между всяка двойка стоки на пазара. Ако се приеме условно, че една от множеството (n на брой) стоки служи като пари, е достатъчно да се определят разменните пропорции само между парите и всяка една от останалите стоки. Броят на цените се *редуцира* до $n - 1$ и чрез цената, изразена в пари, лесно се изчисляват относителните цени между произволно избрани стоки. Това съдейства в много голяма степен за ориентирането на стопанските субекти в света на постоянно променящите се цени.
- Като своеобразна „междинна стока”, която съхранява своето *качество* и *стойност* във времето, парите могат да се използват за договаряне на бъдещи плащания и за погасяване на задължения между стопанските субекти. Тук следва да се направи уточнението, че парите днес *не са* стока, но се ползват като средство за договаряне на плащания и погасяване на задължения.
- Парите не изискват доверие между контрагентите по сключваните сделки. Продавачите и купувачите могат да запазват своята *анонимност*. Качеството на използваните при размяната пари е известно и лесно установимо от пазарните участници. Това допринася за *намаляване на информационната асиметрия* относно качеството на разменяните стоки. Ако едно лице предлага качествена стока, то ще я разменя с готовност срещу пари, чиито качества са му известни. Това дава основание на някои икономисти да твърдят, че при размяна чрез пари има по-голяма вероятност търгуваните стоки да са качествени.¹

---

¹ Етимологията на думата „бартер” се свързва със старофренския глагол *barater* – измамвам, изигравам, излъгвам, представяйки едно нещо за друго. Много е вероятно при бартера едно лице да се опитва да „пласира” некачествена стока срещу друга, вероятно по-качествена стока. Или участва в бартера с намерението да получи в замяна стока с по-висока стойност. Може би и двете страни по тази сделка разсъждават по този начин. Качеството на стоката се установява след като бъде консумирана, а това е източник на информационна асиметрия. Ако едно лице предлага некачествена стока, то няма да загуби от баретрната сделка – в най-лошия случай ще се сдобие с друга некачествена стока, но има вероятност да спечели и да получи качествена стока. Ако едно

1.2. Концепции за произхода на парите

Но все пак, *как* са възникнали парите? Как хората в миналото са започнали да приемат една стока като пари? Отговорът на този въпрос е предизвикателство за човешката мисъл още от античността.² Нима хората са осъзнавали предимствата на парите пред бартера и чрез някаква форма на договаряне са избрали една стока за пари? Най-старата теория за произхода на парите, *договорната теория*, застъпва подобна *рационалистическа концепция*. Ако действително хората са се договорили, тази теория трябва да обясни как е постигнато това. Едно приемливо обяснение може да се открие в държавната теория за парите, според която парите са творение на държавата и са наложени от нея. Държавата има право да изисква от гражданите си определени плащания (данъци) и да определя средството, в което ще се извършват тези плащания. За да плаща данъци, частният сектор трябва да използва наложените от държавата пари и така те ще циркулират в обращение.

Подобна теоретична конструкция може да обясни *по-късната* поява на книжните пари, но не и произхода на „исторически първите пари”.³ Редица изследвания свидетелстват, че парите са *по-стари* от държавата. Хипотезата на договорната теория за произхода на парите има още една, по-съществена слабост. Днес е лесно да се изброят предимствата на парите пред бартера, при условие че парите са добре познат инструмент в съвременното общество. Но не е правдоподобно да се смята, че тези предимства са били осъзнати в дълбоката древност, освен ако хората вече не са наблюдавали размяна на основата на парите. Ето защо

лице предлага качествена стока, ще предпочете да я размени за пари с известно и лесно установимо качество.

² Подробен анализ и критика на учението за произхода на парите може да се намери в творчеството на Симеон Демостенов. Той систематизира възгледите на философи, юристи и икономисти, от Аристотел до Карл Менгер, в четири ключови теории за произхода на парите – договорна теория, арбитражна теория, кредитна теория и теория за произхода на парите от най-разменоспособните блага. Именно последната (теорията на Хелз – Родбертус – Менгер) очертава най-правдоподобната концепция за произхода на парите.

³ В българската икономическа литература това понятие се среща в изследванията на Симеон Демостенов за същността, значението и възникването на парите.

рационалистическата концепция не се приема в съвременната теория. Парите се разглеждат като продукт на един дълъг *еволюционен* процес.

Сред многообразието от теории застъпващи *еволюционната концепция*, най-систематизираното и елегантно обяснение за появата им е представено от Карл Менгер. Подобно на други икономисти и в съзвучие със съвременните разбирания, според него парите не са възникнали в резултат на общо споразумение, не са наложени законово или по повеля на държавата. Те са резултат от продължителна и постепенна еволюция в търсенето и осъзнаването на икономически предимства, които могат да бъдат извлечени от съществуващите тогава възможности за размяна (бартера). Отделният индивид се е ръководил от собствения си интерес да се сдобива по-лесно с търсените от него блага като използва в размяната „междинна стока“, отличаваща се с лесна продаваемост или разменоспособност. Подходящи за размяната се оказват стоки, които са ценни и търсени от хората, които се съхраняват и транспортират лесно, запазват своите качества и дори могат да се разглеждат като форма на богатството.

За Менгер използването на междинни стоки при размяната е процес на осъзнаване на собствения икономически интерес на индивида, без да се води от споразумение, без законова принуда, дори без отчитане на общия интерес на останалите. „Воден от своята *интуиция* – пише Менгер – търсещият изгода индивид започва да се „научава“ как да извлича икономическа полза като приема стоки, притежаващи най-висока разменоспособност не само „тук“ и „сега“, но доколкото е възможно неограничено в пространството и времето“. Тази интуиция става *традиция* и *навик* на икономическо поведение на човека, не просто *интерес да приема* най-разменоспособната стока, но *готовност* да я приема, дори тя да е изцяло безполезна за него.

Оттук до възникването на парите остава само една крачка. Икономическите успехи на тези, които първи са възприели описания начин на икономическо поведение са били осъзнати и от останалите. Подражанието и навикът са довели до практиката най-разменоспособната

стока да се използва за нуждите на размяната не просто от *много* икономически субекти, а от *всички*. Тя се превръща във всеобщоприето средство за размяна. Средството за размяна се *приема от всички* в това му качество и в този аспект парите (и по-точно практиката на всеобщото им приемане) е *социална институция*.⁴ Самият Менгер третира средството за размяна точно в този контекст: “Парите не са създадени чрез закон. По своя произход те са социална, а не държавна институция”. Така възникват стоковите пари. От тях металите, и преди всичко благородните метали, се отличават с най-високата разменоспособност. Не случайно те са преобладаващата форма на стокови пари, възприета в древността от толкова много култури и на толкова много места.

Накратко, утвърждаването на благородните метали като стокови пари се обяснява с качествата им като стока:

- Те са оскъдни по природа, но имат относително широко географското разпределение;
- Предлагането им е недостатъчно в сравнение с търсенето им като стока;
- Притежават възможността за лесно пространствено преместване, необременено от високи транспортни разходи, защото съдържат голяма стойност в малък обем;
- Имат неограничена трайност и ниски разходи за съхранение, което ги прави подходящи като средство за съхраняване на богатството;
- Лесно се разпознават поради качествената им еднородност;
- Притежават лесна делимост, което позволява употребата им за дребни плащания.

---

⁴ Дефинирането на социалните институции не се радва на пълен консенсус в изследванията на различните автори. Въпреки различията и нюансите на мненията, те „гравитират” около някои съществени характеристики, които ще бъдат изложени съвсем накратко. Социалните институции са общовъзприети начини на поведение, навици на мислене и на действие, които по своята същност са рутинни и трайни, и са общи за всички хора, които си взаимодействат в рамките на по-малки или по-големи групи. Социалните институции, като система от правила на поведение, се появяват и функционират без съзнателната намеса на нечия воля и без предварителен замисъл. Те постепенно са възникнали в хода на взаимодействието на индивидуалните човешки цели и стремежи и постепенно са се наложили като направляващи човешките действия, тъй като спазването на тези правила води до ефективни резултати.

Означава ли това, че обществото винаги е „обречено“ да избира златото като пари? Днес отговорът на този въпрос е „*Не!*“. Отдавна благородните метали не са пари, а връзката между съвременните пари и златото се прекъсва окончателно на 15 август 1971 г.⁵ Как се обяснява фактът, че днес ползваме пари, които нямат почти никаква стойност като материал (субстанция) от която са „изработени“?

1.3. За социалния характер на парите

В търсене на характеристиките, водещи до превръщането на един обект в средство за размяна, редица автори стигат до заключението, че за да функционират, парите трябва да *бъдат приемани*. Именно практиката на всеобщото приемане е този техен атрибут, който им дава стойност за обществото, а не конкретният обект, използван при размяната и плащанията. Приемането на парите не е толкова характеристика на обекта, а по-скоро феномен на социална практика.

Според Джеймс Тобин „социалноустановената практика (обичай, спогодба) за приемане на парите ги прави общоприети в рамките на обществото и, от своя страна, подсилва тази практика“. Един субект (условно Y) приема пари от друг (условно X) при размяната на стоки, услуги и други неща със стойност, защото е убеден, че Z, A, B ... и самият X, на свой ред ще приемат същите пари. „Освен това, парите се приемат от държателя им незабавно и неперсонализирано – без забавяне и без идентификация... При всеки случай това, което е универсално и важно е, че нещо е избрано, а не какво е избрано“.

Като социален феномен, парите не могат да се разглеждат извън обществото. Извън размяната те нямат смисъл и изпълняват своите функции, толкова по-добре, колкото повече субекти ги приемат, т.е. ако са всеобщоприети. Съвременните изследвания върху приемането на парите водят до някои интересни изводи. Когато анализират приемането на парите, днешните икономисти очертават три възможни равновесни състояния:

---

⁵ На тази дата президентът Ричард Никсън прекратява задължението на САЩ да обменя доларите, притежавани от чуждите парични власти, в злато при фиксиран курс от 35 щатски долара за тройунция.

- *Немонетарно равновесие* - състояние, при което икономическите агенти очакват, че парите са лишени от стойност и никога не ги приемат;
- *Чисто монетарно равновесие* - при него икономическите субекти очакват, че парите ще бъдат всеобщо приети при размяната и, от своя страна, те винаги ще ги приемат;
- *Смесено монетарно равновесие* – то е възможно, когато икономическите агенти са индиферентни между съгласието и отказа за приемане на парите, ако съществува поне определена вероятност да бъдат приемани от други субекти, т.е. парите са частично приемани.

И трите състояния са устойчиви и самоутвърждаващи се, като същностните вътрешни характеристики на парите са едни и същи, но *оакванията* за тяхното приемане определят дали парите служат като средство за размяна и дали ще бъдат всеобщо или частично приети. От гледна точка на *благосъстоянието*, всички икономически субекти извличат поне малко полза, ако парите се приемат дори частично, вместо да се отхвърлят напълно, и всички увеличават значително благосъстоянието си, ако парите са всеобщо, вместо частично приети. Приемането на парите не е характеристика на субстанцията на средството за размяна, а зависи от формираното равновесие.

В опит за обобщение на казаното дотук, могат да се изведат някои констатации:

- Придържането на всички към практиката на приемане на парите носи най-голяма полза за обществото, от гледна точка на благосъстоянието при чистото монетарно равновесие. Фактът, че допълнително още един индивид възприема тази практика, не само че не генерира разходи, но допринася за благосъстоянието на всички.
- В случай, че част от индивидите отказват приемането на парите, това води до негативни последици за цялото общество – благосъстоянието намалява при частичното монетарно равновесие и е най-ниско при

немонетарното равновесие. Аналогично, намаляват и изгодите от специализацията като „двигател” на икономическото развитие.

Зад подобна систематизация не е трудно да се забележат характеристиките на публичните блага. *Приемането* на парите (не самите пари) е *публично благо*. Какво по-добро основание от това за намеса на държавата в неговото осигуряване? Съвременната държава осигурява приемането на парите чрез въвеждането на статута „*законно платежно средство*” и монополизирание емисията на законното платежно средство.⁶ Нещо повече. Намесата на държавата в днешната парична система е толкова интензивна, че съвременните пари се разглеждат като *декретни пари (fiat money)*,⁷ т.е. пари, зад чието функциониране „стои” солидна законова рамка, уреждаща както тяхното съществуване, така и институциите, които ги създават. В това отношение най-голямата отговорност се пада на съвременните централни банки, които трябва да гарантират стабилността на парите и доверието в тяхното приемане.

Ето как синтезира тези възгледи Отмар Исинг, един от водещите съвременни теоретици и бивш член на Изпълнителния съвет на Европейската централна банка: „Парите са въпрос на доверие, тяхното използване изисква доверие и отразява доверие. Това е особено вярно в случая с декретните пари, т.е. използването на отпечатани хартийки – без вътрешна стойност – като средство за размяна и съхранение на стойността. Дори стоковите пари изискват доверие и добре обосновани очаквания, че ще бъдат приемани при широк кръг сделки... За да бъдат държани и приемани парите, икономическите агенти трябва не само да бъдат убедени, че парите остават приети като средство за размяна, но също да бъдат убедени, че парите ще запазят своята стойност във времето... Инфлираните пари просто ще престанат да бъдат приемани при сделките, независимо от клаузите за законно платежно средство... Инфлацията – подобно на войната, с която често се асоциира – разрушава плодовете на човешкия труд, обезценява спестяванията и инвестициите, разяжда социалната тъкан на обществото и в крайна сметка излага на риск самите основи на демокрацията и свободата”.

След тези разсъждения е по-лесно да се пристъпи към дефинирането на съвременните пари. „На повърхността” тази задача може би не изглежда

---

⁶ У нас това е регламентирано в чл. 25, ал. 1 и 2 в Закона за Българската народна банка: „Българската народна банка има изключителното право да пуска в обращение банкноти и монети. Банкнотите и монетите, издадени от банката, са законно платежно средство и задължително се приемат за плащания в пълната им номинална стойност без ограничения.”

⁷ От англ. *fiat* – декрет, указ; официално разрешение.

особено трудна, но в действителност теорията на парите не предлага еднозначна стандартна дефиниция на парите. Многообразието от подходи и „нюанси“ на поредицата автори от античността до наши дни е поразително, а опитите им да представят задоволително и точно определение на този най-често ползван в ежедневието стопански инструмент, не завършват с консенсус. Ако се търси „преобладаващото мнение“ в теорията, дефинирането на парите се „пречупва“ през техните *функции*.

1.4. От функциите на парите към тяхното дефиниране

За да се конкретизират функциите на парите като инструмент на пазарното стопанство, вниманието се насочва към възможностите за тяхното ползване от икономическите субекти. Предходното изложение дава представа за техните „очертания“.

Първо. Средство за размяна. Едно от най-лаконичните определения на тази функция е представено от Кнут Виксел: „обект, който обичайно и без колебание се приема от всеки при размяната на всяка стока“. Това означава, че на парите се гледа като на инструмент, който служи за размяна, а не като обект, който ще се консумира или ще се използва като суровина в производството. Но за да функционират успешно като средство за размяна, парите трябва *да се приемат с доверие от всички* (от цялото общество) и *да запазват покупателната си сила*. Някои добавят още едно условие – държавата да въведе парите като законно платежно средство, но както бе отбелязано по-горе, клаузите за законно платежно средство не гарантират приемането на парите, ако те са изложени на сериозна инфлационна обезценка.

Второ. Средство за съхранение на стойност. Когато запазват своята покупателна сила, парите не само позволяват разделяне на акта на покупката от акта на продажбата, но съхраняват своята стойност за дълго време. Всеки индивид и стопански субект може да съхранява *част* от богатството си под формата на пари и не е нужно да ги използва незабавно за закупуване на стоки или услуги. Вместо това парите могат да бъдат

„спестени“ и от тази гледна точка те са *актив* в „портфейла“ на икономическите субекти, подобно на различни други финансови инструменти или реални активи. Но за разлика от останалите активи, парите са *абсолютно ликвидни*. Те могат да се „превърщат“ свободно в стоки, услуги или да се инвестират в някакви други активи. *Ликвидността* на един актив се дефинира като възможност той *бързо да се трансформира в пари, при минимални разходи и без загуба на стойност*. От тази гледна точка, колкото по-ликвиден е един актив, толкова по-близо той „стои“ до парите и е много вероятно също да се възприема като пари.

Трето. Сметна единица. С помощта на парите се изразяват цените на всички активи, стоки и услуги и лесно се определят всички относителни цени. Но освен това приходите, разходите, печалбите и доходите се изчисляват в пари и това улеснява извършването на различни стопански пресмятания. В миналото парите са се разглеждали като „мярка на стойността“, но подобна категория е неприложима за съвременните пари. Днес стойността на материала, от който са изработени парите е без значение. Съвременните пари имат само *номинална стойност* – това е цифрата, изписана върху една банкнота или монета, или числото, което фигурира като салдо по банкова сметка. Парите се приемат в размяната и при плащанията по своята номинална стойност. Ако самите пари нямат вътрешна (субстанционална) стойност или тя е несравнимо малка в сравнение с номиналната им стойност и покупателната им сила, те *не могат* да бъдат „мярка“ за стойността. Тук е необходимо да се направи едно уточнение. Парите като правило са сметна единица, защото това е по-удобно, но не е задължително да изразяваме цените, приходите или разходите само с тях.⁸

Четвърто. Средство за плащане. Понякога икономистите разграничават тази функция от първата. Като средство за плащане парите се

---

⁸ Някои икономисти застъпват мнението, че сметната единица може да бъде разделена от парите. Например, като сметна единица може да се ползва широк ценови индекс или цената на определена стока, например петрол. Практиката познава сметни единици, които не са действителни пари, например разчетната единица на Международния валутен фонд – *специални права на тираж* или виртуалната сметна единица *ECU*, преди въвеждане на еврото от 1 януари 1999 г.

използват за погасяване на задължения (заеми, данъци, такси и пр.). *Част* от парите са определени от държавата като „законно платежно средство”. Това е по-скоро правна категория, изразяваща възможността всяко задължение да бъде платено със законното платежно средство, при което задължението се приема за погасено и не може да се изисква събирането му под друга форма. Но законно платежно средство са *само* банкнотите и монетите, както бе изяснено по-горе. Основната част от парите, които са просто записи по банкови сметки, могат да се ползват за безкасовите плащания. Това, че банковите преводи не се законно платежно средство не означава, че те са „незаконни”, съмнителни или несигурни. Точно обратното – плащанията в брой крият много повече рискове в това отношение. Просто никой *не е задължен* да приема плащания по банков път – преводите чрез банките се ползват по *договаряне* между платеща и получателя. Освен това е възможно като средство за плащане да се използват и други активи, които не попадат в категорията „пари”.

Един внимателен преглед на функциите на парите показва, че те са взаимнообвързани и е трудно да се направи категорично ранжиране на тяхната значимост. Като правило икономистите отбелязват, че това което функционира като пари е пари. Но при дефинирането на съвременните парите е възможно да се „пропуснат” някои функции и вниманието да се концентрира върху тези, които конкретизират техните същностни характеристики. Още от своя произход, през цялата си еволюция, и независимо от формата си, те са средство за размяна. Безспорно, за своя притежател парите са актив, който не само съхранява стойност, но носи изгода (ползи)⁹. Във всеки един момент парите се използват или за размяна, или за съхраняване на стойност. Парите „нямат конкурент” и от гледна точка на своята ликвидност. Когато се отчитат тези съображения се достига до една приемлива и кратка дефиниция на съвременните пари: *абсолютно*

---

⁹ Много често икономистите разглеждат ползата от парите като актив, който носи на притежателя си „поток от стоки и услуги”. Парите дават сигурност, престиж и самочувствие. Притежаването на пари дава свобода за инвестиране, за сключване на изгодни сделки, които да донесат бъдеща печалба или служат като „убежище”, когато пазарната стойност на други активи намалява. Подобна логика може да се открие в изведените от Кейнс мотиви за търсене на пари – транзакционен, предпазен и спекулативен.

ликвиден актив, който изпълнява функциите средство за размяна и за съхранение на стойността.

Днес на тази дефиниция в най-голяма степен отговарят *парите на централните банки*, които още се наричат централнобанкови пари. Това са *дефинитивни (окончателни) пари*, т.е. пари, чийто емитент – централната банка – не е длъжен да изплаща в някакъв друг вид пари или активи.¹⁰ В миналото подобни дефинитивни (окончателни) пари са били монетите от злато и/или сребро.

До парите на централната банка, според степента на своята ликвидност, непосредствено се подреждат депозитите (влоговете) в търговските банки. Те представляват безусловно задължение на банките за изплащане на централнобанкови пари, незабавно или в много кратък срок, при поискване от страна на държателя на един депозит. Ето защо, като изключително ликвидни активи за своите титуляри, депозитите в банките също се възприемат като пари и на тях се гледа като на *депозитни пари (пари на търговските банки)*. Те обаче не са дефинитивни, т.е. окончателни пари, защото се изплащат при поискване в пари на централната банка и затова могат да се определят като *деривативни (производни) пари*.

1.5. Развитие на теориите за същността на парите

Още от античността и средновековието двете основни направления в теорията, разглеждащи същността на парите, са субстанционализъм и номинализъм. През XIX и в началото на XX век се утвърждава още едно направление – функционална теория за парите (функционализъм).

Субстанционализмът е в основата на т.нар. „металическа теория за парите”, която е една от най-старите и има доминиращо значение до XIX век. Нейните основни тези могат да се систематизират по следния начин:

---

¹⁰ Изключение от това правило е системата на валутен борд. Валутният борд е емисионна институция, която е задължена да обменя своите парични задължения срещу резервната валута. У нас БНБ обменя левове в евро по фиксиран валутен курс и е задължена неограничено да купува и продава евро при желание от страна на банките и небанковия сектор. Но ако българският лев се обменя срещу евро, Европейската централна банка и националните централни банки от Евросистемата *не се задължени* да изплащат еврото срещу друга валута или активи.